

Redengevende omschrijving – Gouderak: Middelblok 93

Monumentnummer: 23/12

FEITELIJKE GEGEVENS

Adres	Middelblok 93, 2831 BL Gouderak (directeurswoning)
Kadastraal nummer	Gouderak B 4185
Naam object	Directeurswoning bij voormalige steenbakkerij 'Gouderak', ook wel 'Van Vliet'.
Complexonderdelen	Directeurswoning De overige complexonderdelen zijn het dubbele koetshuis achter Middelblok 99-101 (apart beschreven), de veldschuur achter Middelblok 79 (apart beschreven) en het rijtje arbeiderswoningen Middelblok 99-103 (hoge cultuurhistorische waarde);
Oorspronkelijke functie	Directeurswoning bij steenbakkerij
Opdrachtgever	Waarschijnlijk [REDACTED]
Architect/aannemer	niet bekend
Datering / Bouwjaar	Voorgevel laat 19e / vroeg 20e eeuw, hoofdmassa waarschijnlijk vroeg 19e eeuw.

(CULTUUR)HISTORISCHE ACHTERGROND

Steenplaatsen in de Krimpenerwaard

Vanaf de 16^e eeuw tot en met 1960 ontstonden er langs de
getijdenrivieren, de Hollandse IJssel en de Lek, steenfabrieken. Het slib dat
de rivier achterliet, werd gebruikt als basis voor het bakken van
bakstenen. Langs de Hollandse IJssel werden de kenmerkende gele
IJsselsteentjes gebakken met een afwijkende kleine maat. De net
gevormde stenen werden in veldschuren te drogen gelegd. Deze schuren
moesten de net gevormde stenen beschermen tegen de regen en de felle
zon. Als de stenen voldoende gedroogd waren werden deze gebakken in

de ovens. Dit was een proces dat bijna een jaar in beslag kon nemen en gepaard ging met veel en vooral zeer zware arbeid. Eigenaren van steenplaatsen bouwden voor hun werknemers vaak dicht in de buurt van de steenplaats arbeiderswoningen, waardoor langs de rivierdijken complexen van steenplaatsen ontstonden met directeurswoningen, ovens, opslag- en droogplaatsen, zoals veldschuren en arbeiderswoningen. Verschillende oorzaken hebben ertoe geleid dat de fabrieken langzaam verdwenen. Zo speelde de vervuiling van de rivieren door gemotoriseerde boten een rol evenals de woningwet van 1901. De laatste steenfabriek verdween uiteindelijk in 1960 uit de gemeente Krimpenerwaard. Op het hoogtepunt van de steenproductie zullen er rond de 25 steenplaatsen in de gemeente hebben gestaan.

De Steenplaats 'Gouderak'

De steenplaats Gouderak is al voor 1830 gesticht. Hij was toen in handen van [REDACTED]. In 1830 werd de steenplaats gekocht door [REDACTED]. Hij bouwde in 1842 in ieder geval een nieuwe oven bij de steenplaats. In 1872 werd [REDACTED] eigenaar. Deze steenplaats had drie ovens. De onderhavige steenplaats is het langst van alle steenplaatsen in gebruik gebleven. Hij werd opgeheven in 1960 en twee jaar later werd de plaats verkocht. [REDACTED] is ook eigenaar geweest van de steenplaats "Ganzeburg" in Haastrecht. Deze plaats met twee ovens was niet zo groot.

De voormalige directeurswoning is een herinnering aan de ontwikkeling van steenplaatsen in de gemeente Krimpenerwaard in het algemeen en de ontwikkeling van de steenplaats Gouderak in het bijzonder. Het is tevens een herinnering aan de binnen de gemeente verdwenen beroepen, die bij de steenplaatsen voorkwamen.

De woning markeert daarmee, zowel solitair als in samenhang met de resterende veldschuur, het dubbele koetshuis en de arbeiderswoningen, een belangrijke periode uit de economische ontwikkelingsgeschiedenis van de gemeente Krimpenerwaard en de kern Gouderak.

STEDENBOUWKUNDIGE,
LANDSCHAPPELIJKE SITUATIE

Ruimtelijke ontwikkeling Gouderak

Gouderak is één van de oudere nederzettingen in de Krimpenerwaard en is begonnen als ontginningsdorp op de oever van de Hollandse IJssel. Het ambacht bestond uit drie blokken, namelijk het Kattendijksblok, het Middelblok en het Veerstalblok. Deze werden vanaf de 12e eeuw uitgegeven voor ontginning. Hierna wordt pas gestart met de bedijking van de Hollandse IJssel. De bebouwing werd alleen op de koppen van de haaks op de rivier staande ontginningen geplaatst. Hierdoor ontstond een sterke lineaire structuur die langs de hele IJsseldijk liep. De drie polderblokken waren ten opzichte van de kom bij de veerstoep slechts beperkt bebouwd. Richting de kom verdicht de bebouwing zich meer. Het lineaire karakter van de dorpsstructuur werd versterkt door de aanwezigheid van de steenfabrieken, die langs de dijk voor een verzwaring van het bebouwingslint zorgden. De bebouwing bestond voornamelijk uit boerderijen, arbeiderswoningen

en een enkele burgermanswoning of directeurswoning van een langs de dijk gelegen (steen)fabriek.

De directeurswoning is een beeldbepalend onderdeel van de bebouwing langs de dijk en is kenmerkend voor het ontwikkelingsbeeld langs de IJsseldijk ter plaatse van het Middelblok.

Ruimtelijke opbouw ensemble

Het ensemble bestaat uit een overwegend functioneel ensemble. Naast de directeurswoning staat er in het veld achter de directeurswoning nog een veldschuur (oorspronkelijk twee), die onderdeel uitmaakten van de steenbakkerij. De arbeiderswoningen Middelblok 99 - 103 en het dubbele koetshuis achter 99 - 101 behoorden oorspronkelijk ook bij de steenplaats. Tezamen maken deze gebouwen een relatief gaaf bewaard ensemble van een steenbakkerij. De meest complete die binnen de gemeente Krimpenerwaard nog bestaat.

De directeurswoning, is zowel individueel als in samenhang met de veldschuur en het dubbele koetshuis, illustratief voor dit ensemble.

ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDE

Het woonhuis betreft een voorbeeld van traditionele, sobere baksteenarchitectuur met neoclassicistische stijlkenmerken, zoals een lijstgevel. Bovendien is het pand gebouwd in typische lokale bouwmaterialen, mogelijk de gele IJsselstenen van steenplaats 'Gouderak' of 'Van Vliet' waar deze woning deel van uitmaakte.

BESCHRIJVING

Het *woonhuis* heeft een vierkante plattegrond. Aan de rechterzijde staat het pand vrij, aan de linkerkant staat het tegen een buurpand aan. Het woonhuis bestaat uit twee bouwlagen en een zolder onder een zadeldak, waarvan de nok loodrecht op de straat staat. De voorzijde van het dak is afgewolfd. Aan de rechterzijde is een éénlaagse bouwlaag met zolder aanwezig onder een lessenaarsdak. Aan de achterzijde is een recente, éénlaagse aanbouw met plat dak aanwezig. De schuine daken zijn bedekt met gegolfde grijze Hollandse Pannen. Op het dak van de aanbouw is een recente dakkapel aanwezig. De muren zijn gemetseld met lokale gele IJsselstenen in kruisverband. Ongetwijfeld komen deze IJsselstenen zelfs van zéér dichtbij, namelijk van de vroegere, direct er achtergelegen steenplaats 'Gouderak' of 'Van Vliet', aangezien deze woning de directeurswoning van de steenplaats was. De voorgevel betreft een lijstgevel en is ingedeeld in drie traveeën. De deur aan de rechterzijde is in het verleden een keer vervangen en heeft een strekse boog in IJsselstenen. Links van de deur zijn twee vensters en op de eerste verdieping zijn drie vensters aanwezig. In de kelder is een kelderraam geplaatst en naast de voordeur is een heel klein raampje aanwezig. Op dit kleine raampje na worden alle vensters in de voorgevel aan de bovenzijde afgesloten door een strekse boog in rode bakstenen. Alle ramen zijn van recente datum en hebben geen roedenverdeling. Aan de binnenzijde zijn wel oude luiken aanwezig, die in horizontaal in vier gelijke delen zijn verdeeld. Verticaal zijn de luiken in tweeën gedeeld, waarbij de bovenste delen kleiner zijn dan de onderste en de scheiding door een regel is vormgegeven. Omdat ramen en luiken vroeger vaak een

overeenstemmende indeling hadden, hadden de oorspronkelijke ramen waarschijnlijk de volgende ruit- indeling: onderin het raam drie lagen van vier ruitjes, met daarboven een half (ter hoogte van de regel in de luiken), waarboven nog eens twee lagen van vier ruitjes aanwezig waren. In de straatgevel van de rechteraanbouw zijn twee kleine vensters aanwezig, met nog de duimen van vroegere buitenluiken. In de rechtergevel zijn een deur aanwezig, met glas-in-lood bovenlicht, en een venster, dat van recente datum is. De vensters in de achtergevel van het woonhuis zijn in het verleden vervangen. Rechtsboven in de achtergevel zijn porseleinen isolatoren aanwezig, die niet meer via stroomdraden verbonden zijn met bokpalen.

BOUWHISTORISCHE VERWACHTING

De steenplaats heeft een historie die in ieder geval teruggaat tot aan het begin van de 19e eeuw, maar mogelijk ook ouder. De directeurswoning heeft tegenwoordig een laat 19e-eeuwse vroeg 20e-eeuwse voorgevel. Het pand staat echter ook al op de kadastrale kaart van 1830. Dit gegevens samen met de hoofdvorm van de woning en het opvallende steile dakschild doen vermoeden dat de woning uit de vroege periode van de steenplaats dateert. De woning is vermoedelijk in ieder geval van vóór 1850. Hierdoor is er sprake van een hoge bouwhistorische verwachting voor de constructie en het interieur van de woning.

WAARDENSTELLING

De directeurswoning Middelblok 93 te Gouderak is van:

Cultuurhistorische waarde:

- Als herinnering aan de ontwikkeling van steenplaatsen in de gemeente Krimpenerwaard in het algemeen en de ontwikkeling van de steenplaats 'Gouderak' in het bijzonder.
- Als herinnering aan de verdwenen beroepen, die samenhangen met de steenplaats.
- Als markering van een essentieel aspect van de economische ontwikkeling van de kern Gouderak.

Stedenbouwkundige-/landschappelijke waarde, ensemblewaarde:

- Als een beeldbepalend onderdeel van de bebouwing langs de dijk en als kenmerkend voor het ontwikkelingsbeeld langs de IJsseldijk ter plaatse van het Middelblok.
- Als essentieel onderdeel van het steenbakkerij-ensemble bestaande uit een directeurswoning, een veldschuur, een dubbel koetshuis en een rijtje arbeiderswoningen langs de rivierdijk.

Architectuurhistorische waarde:

- Als voorbeeld van een directeurswoning uit de vroege 19e eeuw in sobere baksteenarchitectuur met kenmerkende lijstgevel en hanekammen boven de kozijnen.
- Vanwege de voor de Krimpenerwaard kenmerkende gevels in gele IJsselsteen.
- Vanwege historische details zoals de porseleinen isolatoren op de achtergevel.

Bouwhistorische verwachtingswaarde:

- Vanwege de aanwezigheid van de woning op de kadastrale minuut 1830, de ouderdom en de daarmee samenhangende verwachting van bouwhistorisch waardevolle elementen in de constructie en het interieur van de woning.

Waarde vanwege de Gaafheid:

- Vanwege de gaaf bewaarde hoofdvorm en uitwerking van de sobere neoclassicistische architectuur van het pand.
- Vanwege de historische binnenluiken.

Zeldzaamheidwaarde:

- Als onderdeel van het enig overgebleven steenbakkers-ensemble met meerdere gebouwen uit de periode dat de steenbakkerij nog werkte.

IDENTITEIT
KRIMPENERWAARD

De directeurswoning aan het Middelblok 93 te Gouderak draagt bij aan de ruimtelijke identiteit van de gemeente Krimpenerwaard vanwege:

1. De massaopbouw die haaks op de weg staat (ontginning) staat en twee bouwlagen onder een wolfsdak beslaat.
2. Het gebruik van lokaal geproduceerde IJsselsteen in de gevels.
3. Als verwijzing naar de in de gemeente ooit talrijk aanwezige steenbakkerijen.

BESCHERMING

De volgende onderdelen vallen onder de bescherming:

- Exterieur, bouwkundige structuur en waardevolle interieuronderdelen van de woning (met uitzondering van recente onderdelen als sanitair, keuken en badkamer).
- De ruimtelijke samenhang binnen het ensemble en de daarin benoemde onderdelen.

BRONNEN

- Dam, D. van (2009), *Gouderak in oude ansichten*, Zaltbommel.
- Groningen, C.L. van (1996), *De Krimpenerwaard*, Zwolle.
- Hofkens, M., Ingen, M. Van, e.a. (1991), *Jongere bouwkunst en stedenbouw 1800 – 1945*. Monumenten inventarisatieproject.
- Knoester, J.J. (2002), *Kernachtig Krimpenerwaard, 100 jaar plaatselijke geschiedenis*.
- Kroon, M. (2000), *Krimpenerwaardig, de geschiedenis van de Krimpenerwaard in woord en beeld*.
- Stenvert, R. e.a. (2004), *Monumenten in Nederland, deel Zuid-Holland*.
- Stichting Krimpenerwaard, *Monumenten in de Krimpenerwaard: in Haastrecht, Stolwijk, Vlist, Schoonhoven, Ammerstol, Bergambacht, Berkenwoude, Hollandse IJsselkerkerk, Krimpen aan de Lek, Krimpen aan den IJssel, Ouderkerk aan den IJssel, Gouderak: cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en objecten in beeld*.

- Topotijdreis.nl.
- Beeldbank RCE, kadastrale minuutplan.
- Streekarchief Midden Holland (bouwvergunningen en foto's).
- <https://archive.is/fX5jq#selection-225.0-225.29>. Website van H.& L. Boeve over Genealogie en Historie Gouderak.
- Golderake.nl. Website van de Historische Vereniging Golderake.
- Geschiedenisvanzuidholland.nl/verhalen/de-wederopbouw-architectuur-en-stedenbouw, Broekhoven, S., *De wederopbouw: architectuur en stedenbouw*.
- grofkeramiek.nl/sites/default/files/2017-07/SHG%20Nieuwsbrief%20no.%2043%20jan.%202015.pdf.

Stichtingssteen van één van de steenovens van de steenbakkerij Gouderak, gevonden ter plaatse van de oude steenfabriek en thans in particulier bezit buiten de gemeente Krimpenerwaard (Bron: grofkeramiek.nl).